

לעילוי נשמת אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת הרב ישראל שלום ע"ה
נלב"ע יד סיון תשע"א

י"פת תארי" על פגילת אסתר
פורים
תשע"ו
זמנו שמינית גליון מס' 426

דברי יצחק

ליקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט ובדרש
בפרשת השבוע, פרקי אבות ובעניני דיומא
בעריכת ישראל שלום דבורץ

אמר יצחק בן יצחק
אמר יצחק בן יצחק
אמר יצחק בן יצחק

בספר גשמי ברכה כותב שכאשר אומרים על אדם שהוא נושא חן, בא לומר שאף על פי שאינו ראוי לכך שיכבדוהו או שיאהבוהו, אבל מסיבה כל שהיא הוא נושא חן, כי חן זה מלשון חנים, וכמו שנאמר וְחַפְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחֻץ (שמות לג, יט), וכן מצינו בנחש שאמרו עליו חו"ל שאף הוא היה באותה גזירה של מחיית מבול, אלא שוֹנֵחַ מִצָּא חֵן (בראשית ו, ח).

אף אסתר לא היתה ראויה מצד אי יפיה לחיוב מיוחד ובמיוחד לא על ידי המלך שחיפש וביקש יופי, ובכל זאת בגלל החוט של חסד שהיה משוך על פניה, על אף שירקוקת היתה - נשאה חן בעיניו.

מדוע לא קיבל מרדכי שכר על הצלת המלך מיד?

וַיַּדַע הַדְּבָר לְמַרְדֳּכַי וַיֵּגֵד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה (אסתר ב, כב)
מדויק בספר אהבת תורה שלא אמר לה שתאמר למלך וגם לא אמר לה שלא תגיד למלך, ואסתר מעצמה אמרה למלך, שמרדכי הגיד לה.

לכך לא קיבל מרדכי תמורה ושכר על כך מיד, על אף שמהראוי לתת שכר למי שהציל את המלך, זאת מפני שלא ציחה להגיד למלך ואין נותנים שכר למי שמספר סיפור, אפילו שהסיפור שסיפר הציל את המלך. ומאת השם היתה זאת, כדי שישמר המעשה והזכרון לעת הנצרך לזה, כשנודדה שנת המלך.

מועט המחזיק את המרובה

וְכָלִים מְכַלִּים שׁוֹנִים וַיֵּין מְלֻכּוֹת רַב כִּיָּד הַמְּלֻכָּה (אסתר א, ז)
אמרו רז"ל שלקח כלי בית המקדש.
מבאר רבי יהונתן אייבשיץ ביערת דבש טעם לכך שהשתמש בסעודה בכלי המקדש.
רצון המלך והמן היה להשקות את היהודים בין רב כדי להחטיאם, ורצון מרדכי היה שגם אלו שלא שמעו לו ובאו למשתה, ישתו מעט ככל האפשר.
מה עשה הרשע, לקח כלי המקדש שכח סגולתם הוא שגם כלי מועט מחזיק את המרובה.
וזה מה שמזכיר בפסוק אחד בסמיכות, וְכָלִים מְכַלִּים שׁוֹנִים שעל זה דרשו חז"ל שהם כלי המקדש, וַיֵּין מְלֻכּוֹת רַב - כי על ידי כלי המקדש הם שתו יין מלכות רב.
[א"ה, ואני בדלותי אוסיף נופך לומר, שזה גם מה שמסיים הפסוק כִּיָּד הַמְּלֻכָּה, שבכך נעשה רצון המלך שישתו הרבה יין]

לא צריך לחפש סיבה

לְהִבִּיא אֶת וְשֵׁתִי הַמַּלְכָּה לְפָנַי הַמְּלֻכָּה (אסתר א, יא)
כתב האשכול הכפר: אין צריך לבקש טעם למה גזר להביא את ושתי אף שלא היא נודהגין כן, כי בגזירת עיריין פתגמא נסכל עצתו ודעתו, כדי להפרע מהם, ובפרט מושתי בת אותו רשע שיתקיים הפסוק וְהִכְרַתִּי לְכַבֵּל שֵׁם וְשִׁמְרֵי וַיִּנְיָ וְנָבֵד (שעודו יד, כב).

חן בגלל שלא ראויה

וְהָשֵׂא חֵן וְחֶסֶד לְפָנָיו (אסתר ב, ח)
חו"ל במסכת מגילה אמרו שאסתר ירקוקת היתה אלא שחוט של חסד משוך עליה, היינו שמצד עצמה לא היתה יפה כלל, וכל המציאות הזאת שנשאה חן וחסד לפניו ושאהבה יותר מכל הבתולות היתה נגד הטבע הרגיל.

להיפך, והראה את שני סוגי העושר שהיו לו, עֲשָׂר כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ - העושר שהגיע אליו מצד מלכותו, וְאֵת יָקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוּלָתוֹ - העושר שהיה לו קודם שנהיה למלך [והוא אפילו יותר מהעושר שהגיע כעת, כי העושר שהיה לו מקודם נקרא יָקָר תְּפָאֶרֶת ודרגתו גבוהה יותר מעֲשָׂר כְּבוֹד, כי הוא רק עושר של כבוד, לעומת העושר שהיה לו שנקרא יָקָר, כפשוטו, דבר שקשה להשיגו].

יותר מהרגילות

בְּהָרְאָתוֹ אֶת עֲשָׂר כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ וְאֵת יָקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוּלָתוֹ יָמִים רַבִּים שְׂמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם (אסתר א, ז)
ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים בהצר גַּת בֵּיתָן הַמְּלֻכָּה (אסתר א, ח)
חור פרפס ותכלת אחוז בהבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וקסף על רצפת בהט ושש ודר וסִחָרָת (אסתר א, ו)
אחשוורוש עשה משתה לחיל פרס ומדי שמונים ומאת יום, ולא נכתב על מה הושיבם.
במשתה שעשה לעם הנמצאים בשושן מפורט על מה הושיבם וממה היתה הרצפה וכו'.

אומר האמרי משה אין זה אומר שרק את העם הנמצאים בשושן הושיבם על היקר הנכתב ואת הפרתמים לא, אלא גם הפרתמים - שרי פרס ומדי ושרי המדינות ישבו על מיטות זהב וכסף והרצפה היתה בהט ושש, אבל אצלם זהו דבר רגיל ומה להמגילה להזכיר ענין זה כלל, אבל להעם הנמצאים, פשוטי העם, זהו חידוש שמושיבים אותם על מיטות זהב וכסף [...ולא על כסאות פלסטיק ושולחנות מתקפלים כנהוג בזמנינו] ורצפת בהט ושש וכו', לכן המגילה מזכירה ומתארת את הדבר.

אחשוורוש הוא היצר הרע

הגר"א בהקדמתו לביאורו על דרך הרמו למגילת אסתר כותב שמגילה זו רומזת על ימי האדם במלחמת היצר הרע וקטרוג השטן ומפלתו.
על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל במדרש, כל מקום שנאמר המלך סתם, הוא הקדוש ברוך, וכל מקום שנאמר אחשוורוש, באחשוורוש ממש מדבר.
כשמוזכר אחשוורוש זה מדובר על היצר הרע, שכמו שנאמר על אחשוורוש שהשחיר פניהם של ישראל, גם היצר הרע, הוא השטן הוא המלאך המוות מחשיך פניהם של בריות, כנאמר וְחָשַׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם (בראשית א, ב) - זהו מלאך המוות, (תהום"ם אותיות המו"ת).
ועוד אמרו על אחשוורוש, שהכל נעשו רשין בימיו, כנאמר וַיִּשֶׂם הַמְּלֶךְ אַחְשֵׁרֶשׁ מָס (אסתר ג, א) וגם היצר הרע מטיל מס על האדם ומכלה הפרוטה מכיסו, כי כל הפרוק ממנו עול תורה נותנים עליו עול בני אדם.

עושרו הקודם גדול מעושרו שהעשיר אחרי המלוכה

בְּהָרְאָתוֹ אֶת עֲשָׂר כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ וְאֵת יָקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוּלָתוֹ (אסתר א, ז)
בספר מגילת ספר מביא את דברי הגמ' ביומא (כב): אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מתעשר.
אמנם אצל אחשוורוש לא המלוכה הביאה לו את העושר אלא העושר הביא לו את המלוכה, כידוע.
אך בכל זאת עם היותו עשיר גדול מקודם, על ידי המלוכה נוספה עשירות על עשרו הראשון.
על פי זה מתפרש ומתבאר הפסוק, אחשוורוש רצה להראות כי לא המלכות הביאתו לעשירות, אלא

פוליטיקאי וצורר שנהיה לראש

וְיָסַר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהֵמָּן בֶּן הַמְּדֵתָא
הָאֲגָנִי צֶרֶר הַיְהוּדִים (אסתר א, 10)

בעל השמן המור אומר כי יש לדקדק בפסוק זה מה היתה המציאות הרגילה בענין הטבעת, האם הנוהג היה שהמלך לא חותם בטבעת אלא רק מי שהיה תחתיו, אם כן מדוע המגילה מצאה לנכון לכתוב זאת, אם זה הנוהג אין זה חידוש שצריך לכתבו. ואם הנוהג היה שהמלך חותם, וכאן המלך חרג מהרגלו ונתן להמן לחתום, יש להבין מדוע עשה זאת המלך ולא חתם בעצמו?

צריך לומר, שאכן הנוהג היה שהמלך חותם על חוקים וגזירות, אבל כאן הוא חרג מהמנהג ונתן להמן את הטבעת שהוא יחתום, וזאת מאחת משתי סיבות: או בגלל שכל המיצר לישראל נעשה ראש, ובכך שהמן היה צורר היהודים הוא נעשה ראש וקיבל מהמלך את הטבעת להיות אפטרופוס על כל אשר לו.

או מפני שאחשוורוש היה מה שנקרא כיום פוליטיקאי, הוא לא רצה ללכלך את ידיו עם חתימה כזאת, מאידך הוא מאד רצה בעצת המן, מה עושים, משנים נוהג, מעבירים סמכויות למישהו אחר שיחתום, והפוליטיקאי נשאר עם "ידיים נקיות"....

טעם מחורש לתענית אסתר

וַאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם (אסתר ד, יא)

את זה אמרה אסתר ביום י"ג ניסן, הווי אומר שבפעם האחרונה שהיא נקראה לבוא אל המלך היה זה ביום י"ג אדר.

ואולי אפשר לומר דוה טעם נוסף ל"תענית אסתר" הנהוג.

בוה אנו נזכרים באסתר הצדקת שנקראה לבוא אל המלך הערל והטמא, ומה עושה צדקנית נביאה זו כאשר היא נקראת לבוא אל בית הטמא הזה, בעל כרחיה, הרי היא מתענה על הצרה הגדולה אליה נקלעה.

כהיום הזה אף אנו מתענים את תענית אסתר שהתענתה באותו היום.

היהודי נעלם

וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְכֵי עַל בְּגָתָנָא וְתַרְשֵׁ (אסתר א, 8)

מה המציאה המיוחדת שנמצאה כאן שלא היה מצוי מקודם, שאלה זו תשובות רבות לה.

מצאתי בספר ברוכה אסתר הסבר מעניין לשאלה זו. אם נדייק בלשון הכתוב נמצא שמוזכר רק מרדכי, סתם, ללא תיאור מוצאו.

זו הסיבה שנקרא הדבר לפני המלך, כי אם היו רואים שהוא מרדכי היהודי, היו מדלגים על המעשה, אבל כאשר הם ראו שכתוב מרדכי סתם, חשבו שלבטח אין זה "מרדכי היהודי" המפורסם, שאילו היה הוא זה, היה נכתב בתוארו, על כן הם קראו את המעשה בלי חשש שזה נוגד את הנגיעות שלהם.

וזה ביאור הכתוב: וימצא כתוב...מרדכי, זה אשר נמצא כתוב, אבל היהודי לא נמצא.

ענין של פסיק

וְאִתָּם כְּתוּבוֹ עַל הַיְהוּדִים כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחֻתְמוּ

כְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי כָתָב אֲשֶׁר נִכְתָּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וַנְּחַתְמוּם

כְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אִין לְהָשִׁיב (אסתר ח, ח)

אם כתב אשר נכתב בטבעת המלך אין להשיב, מה יעזור שיכתבו כעת מכתב נוסף אחר? מה יכתבו בו, שהגזירה בטלה, הרי זה בדיוק השבת הכתב אשר נכתב בטבעת המלך?

ועוד יש להבין מה הוא הלשון כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם, הרי די לומר כְּתוּבוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ?

מבאר בטוב טעם בפירוש תשועת חן, כי כאמור לא היתה אפשרות למחוק את המכתב שנכתב כבר, אבל היתה אפשרות לתת לו פרשנות אחרת, זאת על ידי הוספת "פסיק" קטן במכתב.

במכתב הראשון נכתב לְהַשְׁמִיד לְהָרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים, שמשמעו הפשוט להרוג את כל היהודים, אך במכתב השני הוסיפו מרדכי ואסתר פסיק במשפט והוא נכתב כך: לְהַשְׁמִיד לְהָרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים.

שמשמעו - שיש אישור מהמלך להרוג את כל, ומי אלו שיהרגו את כל, אלו יהיו היהודים.

ובזה המכתב נשאר ככתבו וכלשונו, אך משמעותו שונתה, וזה הפירוש כתבו על היהודים - על [פי' לידן] המילה היהודים כתבו פסיק שיגרום לשנות את המשמעות מלהרוג את היהודים, שהיהודים יהרגו.

מלך היהודים

וּמְרַדְכֵי יִצְאָ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת (אסתר ח, טו)

במדרש רבה (י, יב) מצאנו שפירשו הכתוב כך: ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', רבי פנחס אומר מלך מרדכי על היהודים.

שואל היפה ענף, תימה: אם הכוונה שהם יצאו מתחת מלכות אחשוורוש ונהיו תחת ממלכת מרדכי, זה לא יתכן - סותר את המציאות.

אם הכוונה שבוה שהוא היה משנה למלך הוא מלך על היהודים, אין בוה רבותא מיוחדת, כי כמשנה למלך הוא מלך על כל האומות.

ומתוך שמטבע הדברים כשאדם נהיה מקורב למלכות ומצוי הוא אצל פורקי העול, נעשית דעתו קרובה אליהם ויורד מגדולתו הרוחנית, אבל אומרת המגילה שאצל מרדכי לא היה כך, אלא אף על פי שנתמנה למשנה למלך בכל זאת לא זו מקדושתו ומעלתו הרוחנית, ובוה הוא נהיה מלך על היהודים.

אין הכוונה למלכות ממשלתית, אלא ל'מאן מלכי רבנן', כאשר ראו שמרדכי נשאר במעלתו הרוחנית המליכוהו עליהם להיות מושלם בכל ענייני התורה והרוח.

[ראה בסמוך מה שכתבתי על פי זה ולפי ביאור הגר"א]

גם אחרי שעלה לגרולה מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

וּמְרַדְכֵי יִצְאָ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת חֲזוֹר וְעִטְרַת זָהָב גְּדוּלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהַעִיר שׁוֹשֵׁן צִהְלָה וְשִׁמְחָה שׁוֹשְׁנָת יַעֲקֹב צִהְלָה וְשִׁמְחָה בְּרָאוּתָם יַחַד תְּכֵלֶת מְרַדְכֵי הַגֵּר"א מִפְּרֵשׁ הַכְּתוּב כִּי: לְבוּשׁ מַלְכוּת - טְלִית של מצוה. תְּכֵלֶת - תְּכֵלֶת שְׁבִיעִיּוֹת.

חֲזוֹר - הוּא הַלְבָן שְׁבִיעִיּוֹת.

וְעִטְרַת זָהָב גְּדוּלָה - תְּפִלִּין שְׁבִיעִיּוֹת.

וְתַכְרִיךְ בּוּץ - אֵלּוּ הַרְצָעוֹת הַכּוֹחֲסִים עַל הַיָּד.

וְאַרְגָּמָן - אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁל יָד.

לפי דבריו של היפה ענף שהבאתי למעלה ולפי ביאור הגר"א כאן, מתברר מה היתה השמחה של היהודים באותו רגע עילאי.

נצלו היהודים מהגזירה, אבל היתה להם דאגה נוספת שהעיקה עליהם מאותו הרגע, מה יהיה עם מרדכי שהתקרב אל המלך, הרי ח"ו יכול לקרות לו מה שקורה לאלו שמתקרבים למלכות ומוצאים עצמם בבית הטומאה והרשע, יורדים ממעלתם הרוחנית ה"י."

אך כאשר הם ראו את מרדכי שהוא יוצא מלפני המלך ואינו נשאר איש בית המלך, אלא יוצא ומתגאה בלבוש המלכות האמיתי - טלית של מצוה, תכלת ולבן, תפילין ורצועות כרוכות, נשאר על כנו עומד לפני מלך מלכי המלכים, וגם כעת כשהוא מקורב למלכות הוא נותר במעלת 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה', לא כורע ממעלתו ולא משפיל גדלותו הרוחנית, באותו הרגע פורצת העיר שושן בצהלה ושמחה ול'יהודים הִיָּתָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשׁוֹשֵׁן וְיָקָר.

זכות הרבים

בתרומה של מספר שקלים
להחזקת הגליונות

יש באפשרותך לזכות את הרבים המבקשים את דברי השם

ניתן לזכות לזכות, לזכות ולעילוי נשמה
מטלפון 052-7183442